

'Het hoogste streven' in de les

KLEIOSKOOP

Janneke Riksen

Regisseuse Nouchka van Brakel heeft een speelfilm gemaakt over het leven van Nederlands meest bekende feministe. Op het filmfestival, eind september 1995, ging *Aletta Jacobs, Het hoogste streven* in première. Wat kun je ermee doen in de klas?

Van Aletta Jacobs, geboren in 1854 in Sappemeer en afkomstig uit een groot joods art-sengezin, is bekend dat zij het eerste meisje was dat naar de HBS en naar de universiteit ging. Ze studeerde medicijnen en was de eerste vrouwelijke arts in Nederland. Ze promoveerde, kreeg een artspraktijk in Amsterdam, waar ze ijverde voor geboortenbeperking. Maar waarschijnlijk is zij nog het meest bekend door haar strijd voor het algemeen vrouwenkiesrecht.

De regisseuse Nouchka van Brakel wilde door middel van de film weten wat er in Aletta Jacobs omging, die "marcheerde als een generaal".

De film opent dan ook met een foto van Aletta Jacobs en de stem van Van Brakel vraagt:

"Dokter Aletta Henriëtte Jacobs, ik heb een paar vragen. Ik zou wat meer over jou te weten willen komen, meer dan alleen de bekende feiten. Dat je het eerste meisje was dat naar de HBS ging en naar de universiteit. Dat je in Nederland de eerste vrouw was met een eigen dokterspraktijk en dat je je als politica inzette voor vrouwenkiesrecht, wereldvrede, enzovoort, enzoverder. Maar zo te zien ga je me dat niet gemakkelijk maken, hè? Echt uitnodigend kan ik je oogopslag niet noemen. Toch ga ik een poging wagen".¹

In de loop van de film horen we de regisseuse commentaar leveren en vragen stellen aan familie en bekenden van Aletta Jacobs.

Van Brakel stapt als het ware de negentiende eeuw binnen om zo dicht mogelijk bij Aletta Jacobs te komen. Ook heeft ze in de film een ouderwets Nederlands gehanteerd, om het de kijkers gemakkelijker te maken met de personages en hun gevoelens mee te gaan. Dat zal waarschijnlijk ook de reden zijn, waarom de film tot in de laatste minuten in zwart-wit blijft.

Deze opzet, een speelfilm met documentaire elementen en de rol van de regisseuse daarin, heeft in filmrecensies tot kritiek geleid.

Critici pleitten wellicht voor een mooi negentiende eeuws epos. Voor leerlingen zal deze vorm minder bezwaarlijk zijn, omdat zij gewend zijn om in de geschiedenisles vragen te stellen aan het verleden.

Kennis ten algemene nutte

De titel van de film, 'Het hoogste streven', is ontleend aan een van de pedagogische schrijfp opdrachten die de kinderen Jacobs regelmatig kregen. Deze opdracht luidde: *"Kennis vergaren en die ten algemene nutte aanwenden moet het hoogste streven zijn"*.

De film opent met enkele scènes uit de jeugd van Aletta Jacobs. Een wandeling met haar vader door een koolzaadveld in Groningen op weg naar een patiënt. Vervolgens zijn er enkele aardige fragmenten die ingaan op het onderwijs dat Aletta heeft gevolgd. Dat Aletta het niet naar haar zin heeft op de Franse jongedameschool blijkt heel duidelijk. Ze blijft er dan ook maar veertien dagen.

We zien haar in 1871 een brief schrijven aan de minister om toegelaten te worden tot de medicijnenstudie, haar entree in de universitaire wereld en het volgen van colleges.

De anatomische les is een vermakelijke scène. Nadat aan Aletta de gelegenheid is gegeven zich te verwijderen, wat ze weigert, verwacht iedereen dat ze zal flauwvallen bij het kijken naar het ontleden van een lijk. Het is echter niet Aletta, maar haar buurman in de collegebanken, die onderuit gaat. Ook haar promotie wordt in beeld gebracht.

Het taalgebruik is hier, en ook in enkele andere scènes, moeilijk voor leerlingen.

'Vrouw-dokter' te Amsterdam

De film besteedt ruimschoots aandacht aan de artspraktijk van Aletta Jacobs in Amsterdam, waar ze gratis spreekuur houdt voor arbeidersvrouwen.

Mannelijke collega's raden haar aan lagere nota's in rekening te brengen omdat ze een vrouw-dokter is. Aletta vindt dat eerder een reden om juist hogere nota's uit te schrijven. Ze werkt met een voorlichtingsbouwplaat 'De vrouw, haar bouw en haar inwendige organen' en houdt zich bezig met geboortenbeperking. Dat deze voorlichting dringend nodig is, blijkt wel uit de vraag van een patiënte: *"Een baarmoeder, wat is dat nou weer? Ben ik dat of heb ik dat?"*

Dat de film beïnvloed is door de gebeurtenissen van de jaren zestig blijkt als een arbeidersvrouw, die belooft het pessarium te zullen gaan gebruiken, bij het verlaten van de spreekkamer opmerkt: *"Goh dokter, dat ik nou zelf, baas in m'n eigen buik zal wezen"*. Voor de leerlingen een aardige uitspraak om zich te buigen over de betrouwbaarheid en de representativiteit van de film als historische bron.²

Geen wapendrager en geen kiezer

Na jarenlange vriendschap trouwt Aletta in 1892 met Carel Victor Gerritsen, een radicaal liberaal politicus.³ Tijdens hun vriendschap geeft hij haar de autobiografie van John Stuart Mill.

Samen schrijven zij op het voorblad *"Fighting for what is right, makes life worth living"*.

We zien hoe Aletta op haar trouwdag moeite heeft met het uitspreken van de gehoorzaamheidsgelofte als van haar gevraagd wordt haar man gehoorzaam te zijn en hem te volgen naar de woonplaats van zijn keuze. Het bruidspaar verlaat de trouwzaal op het moment dat de ambtenaar de wetten van de huwelijkswetgeving anno 1892 wil voorlezen. Tevergeefs wil hij haar er nog op wijzen dat de man het hoofd der echtvereniging is, de man alleen de goederen der gemeenschap beheerst, de gehuwde vrouw haar bezit verliest en het haar niet is toegestaan op te treden als voogd, jurylid, wapendrager, getuige en kiezer.

Een verbouwvereerde ambtenaar blijft achter.

kleio

Politiek en vrouwenkiesrecht

Aletta's activiteiten op politiek terrein komen voor het eerst in de film naar voren als ze twee amendementen bij de Vrijzinnig Democratische Bond (VDB), de partij van haar man, indient en verdedigt. Deze gaan over gelijke beloning bij gelijke arbeid en onderscheid naar sekse.

Na haar zwangerschap en verlies van haar kind stort zij zich op haar werk en de strijd voor het vrouwenkiesrecht. In 1895 wordt zij presidente van de afdeling Amsterdam van de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht en acht jaar later gaat zij deze functie in het hoofdbestuur vervullen. Zij blijft presidente tot 1919.

De film laat een voorbereidende bijeenkomst zien van de eerste kiesrecht demonstratie van vrouwen. Spotprenten over het vrouwenkiesrecht komen daarbij goed in beeld.

In 1915 gaat Aletta op wereldreis, waarvan we enkel foto's zien. In het laatste deel van de film bladert de oude Aletta Jacobs door foto-albums en brieven.

De film eindigt zoals hij begon, met het wui-vende koolzaadveld in het vlakke Groningse land. Aletta rijdt weg, terugblikkend op enkele gebeurtenissen in haar leven. Het zwart-wit van de film gaat over in kleur en de regisseuse en de filmcrew komen in beeld. Van Brakel stelt haar laatste vraag: "Aletta ..., ik heb nog een vraag. Denk jij, dat wij elkaar, over de tijd heen, herkend zouden hebben?"

Meer dan de bekende feiten?

Aan het begin van de film stelt Van Brakel dat ze meer dan alleen de bekende feiten over Aletta Jacobs te weten wil komen. Hierin is de regisseuse mijns inziens geslaagd. De leerlingen krijgen door de verschillende scènes een breder beeld van haar leven, ook van haar persoonlijk leven.

Doordat er bij het produceren van een film voortdurend keuzes gemaakt moeten worden en doordat het budget van de film beperkt was, zien we ook bepaalde belangrijke gebeurtenissen uit het leven van Aletta niet, zoals haar reis naar Engeland. Dat is niet te voorkomen. Desondanks blijft het jammer dat met name aan de strijd voor het vrouwenkiesrecht weinig aandacht is besteed. Terwijl Aletta zelf juist haar activiteiten

steeds meer op het verkrijgen van het kiesrecht ging richten. Haar poging om in 1883 op een kieslijst geplaatst te worden komt bijvoorbeeld niet naar voren. Dat zij het tot een gerechtelijke procedure heeft laten komen, die uiteindelijk tot een herziening van de grondwet leidde, komt zodoende ook niet aan bod.

Hoewel de strijd voor wereldvrede bij Aletta Jacobs altijd gezien werd in het licht van de strijd voor vrouwenkiesrecht, wordt ook dit streven slechts summier genoemd. Er wordt bijvoorbeeld niet gerefereerd aan de grote wereldconferentie in 1915 in Den Haag voor de wereldvrede.

Dit alles leidt er wel toe dat de film enigszins fragmentarisch op leerlingen kan overkomen.

Aletta Jacobs in de bovenbouw

In methoden voor de bovenbouw zie je, als het gaat over de negentiende en twintigste eeuw, thema's uitgewerkt rond nationalisme, socialisme, liberalisme en feminisme, industrialisatie en verzuiling. Het ligt het meest voor de hand om de film te gebruiken bij deze thema's. Maar ook geschiedenislessen over de jaren zestig van deze eeuw bieden natuurlijk een goede mogelijkheid om lijnen naar het verleden te trekken.

In de meeste bovenbouwmethoden kom je bij deze hoofdstukken de naam en activiteiten van Aletta Jacobs wel tegen. De mate waarin methoden aandacht besteden aan

deze vrouw verschillen. Redenen om een drietal veel gebruikte (herziene) bovenbouwmethoden, *Sprekend Verleden*, *Historia* en *Memo*, eens nader te onderzoeken op de behandeling van de eerste feministische golf in het algemeen en de aanwezigheid van Aletta Jacobs in het bijzonder.⁴

Daarbij staat centraal welke aanknopingspunten de methoden bieden ter behandeling van - fragmenten van - de film een centrale rol.

• Sprekend Verleden

Zowel in deel een als deel twee van de methode *Sprekend Verleden* voor de bovenbouw Havo/Vwo worden onderwerpen behandeld die een aanknopingspunt bieden om de film te laten zien of er enkele thema's uit te lichten. In het eerste deel van *Sprekend Verleden* komt in het hoofdstuk 'Democratie en -ismen in de negentiende eeuw' het feminisme als beweging naar voren:

"Daarin (dat alleen mannen kiesrecht hadden) kwam pas verandering toen aan het einde van de negentiende eeuw ook vrouwen gelijke rechten gingen opeisen. Dit streven van vrouwen naar gelijke rechten wordt feminisme genoemd (afgeleid van het Latijnse woord "femina"-vrouw). In Nederland werd dr. Aletta Jacobs de bekendste strijdster voor de rechten van de vrouw."⁵

Op dezelfde pagina staan twee afbeeldingen met betrekking tot vrouwenkiesrecht. Maar in de opdrachten wordt niet op deze thematiek ingegaan.

Een andere mogelijkheid wordt geboden in deel twee bij het thema 'Nederland en Eu-

LITERATUUR

Over en van Aletta Jacobs:

M. Arian, 'Afwerende ogen', in: *De Groene Amsterdammer* jg. 119, nr.38. 20 september 1995, p.18-19.

M. Bosch en A. Kloosterman, *Lieve Dr. Jacobs. Brieven uit de Wereldbond voor Vrouwenkiesrecht, 1902-1942* (Amsterdam 1985).

T. den Hartog, 'Aletta Jacobs, Nederlands bekendste feministe', in: *Vrouwenportretten* (Den Haag 1989) p.9-11.

A.H. Jacobs, *Herinneringen* (Sun-reprint Nijmegen 1978).

X. Schutte, 'Nuttig wil ik zijn', in: *De Groene Amsterdammer* jg. 119, nr.38. 20 september 1995, p.17-18.

I. Smit, *Aletta Jacobs, Het hoogste streven, interviews en achtergronden* (Xeno, Groningen 1995).

Over de eerste feministische golf

U. Jansz, *Denken over sekse* (Amsterdam 1990).

W.H. Posthumus van der Goot, *Van moeder op dochter. De maatschappelijke positie van de vrouw in Nederland vanaf de Franse tijd* (Nijmegen 1977 - reprint).

J. Reys e.a.(red), *De eerste feministische golf. Zesde jaarboek voor vrouwen geschiedenis* (Nijmegen 1985).

A. Ribberink, *Feminisme* (Leiden 1987).

ropa', waar een eenheid gewijd wordt aan de vraag "Zijn de mannen nog steeds de baas?". In één van de bronnen wordt Aletta Jacobs aan het woord gelaten.⁶ Deze eenheid staat los van de lopende tekst.

Concluderend mag gesteld worden dat de aandacht voor Aletta Jacobs en het feminisme van de negentiende eeuw in deze methode minimaal is.

• Historia

In vergelijking met de methode *Sprekend Verleden* is er in deze methode in het tekst- en werkboek meer aandacht voor Aletta Jacobs.

In *Historia* sluiten de hoofdstukken over denkbild in de negentiende eeuw, de industrialisatie en verzuiling goed aan bij de thema's die in de film naar voren komen. *Historia* besteedt naast het nationalisme, liberalisme en socialisme als stromingen van de negentiende eeuw ook expliciet aandacht aan het feminisme. Hierbij wordt de kiesrechtstrijd door vrouwen genoemd, met name in het buitenland.

Aletta Jacobs komt in dit hoofdstuk van het tekstboek niet naar voren, maar wel in het werkboek. Daar wordt onder andere door middel een brief van haar ingegaan op het feminisme.⁷

In het hoofdstuk over de periode 1840-1940 is er zowel aandacht voor de eerste feministische golf als voor Aletta Jacobs:

"De eerste MMS (Middelbare Meisjesschool) werd in 1867 opgericht, en in 1872 werden meisjes toegelaten tot de HBS (Hogere Burgerschool). In datzelfde jaar kreeg Aletta Jacobs als eerste vrouw toestemming van Thorbecke om medicijnen te studeren aan de universiteit."⁸

Bij dit onderwerp behoren onder andere zes spotprenten die het beeld van de vrouwelijke kiezer en de kiesrechtstrijd beschrijven. De belangrijkste opdracht voor leerlingen hierbij is dat zij onderzoeken welk beeld er bij de verschillende partijpolitieke tekens van de vrouwelijke kiezer bestaat.⁹

Zoals elk hoofdstuk in *Historia* eindigt ook dit hoofdstuk met een aantal standpunten die de leerlingen moeten verdedigen of aanvallen.

Een van die stellingen luidt: "Vrouwenemancipatie is in de politiek altijd een ondergeschoven kindje". En een andere stelling die in de klas tot de nodige discussie moet leiden is de uitspraak: "Alle niet-lichamelijke verschillen tussen vrouw en man zijn terug te voeren op culturele verschillen".

• Memo

Als persoon komt Aletta Jacobs in het tekstboek van *Memo* het beste uit de verf. In het afsluitende hoofdstuk over staatsinrichting is er een paragraaf opgenomen over de betekenis van de (vrouwen)emancipatie voor het Nederlandse politieke systeem.¹⁰ Ook hier worden hoofdzakelijk de activiteiten rond de kiesrechtstrijd genoemd. In de werkboeken voor Vwo en Havo komt deze paragraaf terug. En ook in deze methode zijn in het (Vwo-)werkboek spotprenten opgenomen waarop zij is afgebeeld.¹¹

In het daaraan voorafgaande hoofdstuk over de Nederlandse samenleving vanaf 1850 tot het heden, is er door het gehele hoofdstuk heen aandacht voor het verleden van vrouwen, met name op het terrein van arbeid. Zo komt de eerste feministische golf expliciet aan de orde.

Doordat in het tekstboek het accent ligt op het thema arbeid gaan ook de bronfragmenten en de daarbij behorende opdrachten in het werkboek met name over de arbeidsomstandigheden van vrouwen.¹²

Methode en film

In de drie onderzochte methoden komt het feminisme van het einde van de negentiende eeuw aan bod. Aletta Jacobs wordt daarbij als bekendste feministe genoemd. De aandacht voor Jacobs als persoon is gering en gaat vooral uit naar haar activiteiten en betekenis op het politieke terrein. Leerlingen leren Aletta Jacobs kennen als een strijder voor het kiesrecht.

In de film neemt dit onderwerp niet de belangrijkste plaats in. Er is meer aandacht voor de andere terreinen waarop zij actief was en die eveneens van belang waren in de eerste feministische golf, zoals het onderwijs, arbeid en de gezondheidszorg. De fragmenten uit de film die op deze thema's ingaan, geven daardoor relevante aanvullende informatie op de methoden en kunnen een aanzet vormen voor verdere behandeling in de klas. Een docent moet wel in de gaten houden, dat - deze - film zich minder leent voor het aanbrengen van nuances. Doordat alle aandacht op Aletta Jacobs is gericht kan bij leerlingen het idee ontstaan dat zij bijna alleen alle veranderingen teweeg heeft gebracht.

kleio

Gebruik van de film in de klas

Het verdient de voorkeur om *Het hoogste streven* in z'n geheel te laten zien. De totale lengte is bijna 65 minuten, te lang voor één lesuur. U kunt de film halverwege stoppen (zie het hierna volgend overzicht, bij 34 minuten) en een volgende les verder gaan. Het eerder genoemde fragmentarische karakter van de film heeft als voordeel dat u, afhankelijk van het gekozen thema, ook enkele scènes kunt selecteren.

Noten

1. Arian, M., "Afwerende ogen", in: *De Groene Amsterdammer* jrg 119, nr. 38. 20 september 1995 p.18-19.
2. Voor opmerkingen en kritiek over de historische betrouwbaarheid van de film zie: Mineke Bosch, "Aletta Jacobs: heldin van het witte doek?", in *Aletta Jacobs, het hoogste streven: interviews & achtergronden* Groningen 1995 p.89-96. Haar kritiek betreft o.a. de in de film vermeende tegenstand tegen deelname van Aletta aan het onderwijs, het tijdstip van de eerste kiesrecht-demonstratie. Van meer interpretatieve aard is haar kritiek op het (problematische) verband tussen de politieke activiteiten en persoonlijke ervaringen van Aletta Jacobs. In de film ligt het accent meer op Aletta Jacobs als dochter en echtgenote, dan als vriendin en collega. Het lijkt alsof zij zich meer met opvattingen over seksualiteit en fatsoen bezighield, dan met het verkrijgen van kiesrecht en politieke macht. Bosch ziet hierin een bevestiging van de traditionele opvattingen over de relatie tussen vrouwen en politiek.
3. Mineke Bosch noemt 1890 als trouwjaar en 1894 als geboortjaar van haar kind. In andere literatuur, v.b. *Vrouwenportretten* (zie literatuurlijst) wordt respectievelijk 1892 en 1893 genoemd als trouw- en geboortedatum.
4. Ook andere methoden besteden aandacht aan Aletta Jacobs. Zie b.v. de methode *Vragen aan de Geschiedenis* deel 3/4 m (Groningen 1993) en deel 3vh het hoofdstuk over Gezin en samenleving.
5. L.G. Dalhuisen e.a., *Sprekend Verleden*. Bovenbouw Havo en Vwo, deel 1. par.3. "Het begrip democratie in de loop van de westerse geschiedenis" van hoofdstuk 1 Politiek en democratie p.9.
6. Idem, deel 2. "Zijn de mannen nog steeds de baas?" p.226-229.
7. I. van Manen (eindred.), *Historia*, werkboek Vwo p.62-63.
8. Idem, tekstboek p.157.
9. Idem, werkboek Vwo p.68-69.
10. H. Ulrich en J. Heij (eindred.), *Memo*, par.3. "De betekenis van de (vrouwen) emancipatie voor het Nederlandse politieke systeem" hoofdstuk 17. Staatsinrichting p. 382-386.
11. Idem, werkboek Memo Vwo p.188-189, werkboek Havo 167-168.
12. Idem, tekstboek Hoofdstuk 16. Nederland: Industrialisatie en welvaart.

Beschrijving van 'het hoogste streven'.

0" - 6":	openingsscène koolzaadveld, les jongedamesschool,
6" - 10":	brief minister, toelating universiteit, bezoek patiënt van vader, eerste dag universiteit, anatomische les, vraag aan moeder over dochter die studeert.
10" - 17":	rondgang artsen in ziekenhuis, aandacht prostitutie.
17" - 19":	promotie.
19" - 20":	vraag aan Carel Victor Gerritsen over promotie
20" - 26":	huisartsenpraktijk in Amsterdam, gratis spreekuur, voorlichtingsbouwplaat, onderzoek
26" - 29"	vragen over activiteiten geboortenbeperking aan prof. universiteit en winkelende vrouwen
29" - 33"	bezoek begraafplaats, ontmoetingen C.V. Gerritsen, picknick, cadeau autobiografie J. Stuart Mill.
34" - 36":	Huwelijksvoltrekking, gelofte van gehoorzaamheid
36" - 38":	vraag aan vriendin en commentaar patiënte over huwelijk Aletta
38" - 44":	bespreking, indienen en beargumenteren van twee amendementen bij VDB.
44" - 45":	zwangerschap
45" - 49":	voorbereiding demonstratie vrouwenkiesrecht, spotprenten in beeld.
49" - 52":	dagboekfragment Aletta over verlies kind, commentaar katholieke vrouw, bezoek graf ouders en overlijden C.V. Gerritsen
52" - 54":	briefwisseling Carry Chapman Catt, vrouwenkiesrecht en wereldvrede, foto's wereldreis.
54" - 56":	oude Aletta in werkkamer, foto's bekijkend, brieven lezend
56" - 60":	in koets, terugblikkend op enkele jeugdschènes: ouderlijk huis, sabbatsmaal, zelfmoordpoging tbc, wandeling vader in koolzaadveld
60" - 65"	instappen koets en weggrijden.

Thema Onderwijs: 0"-10" minuten

De eerste tien minuten van de film vormen een introductie op de film en geven een goed beeld van Aletta's jeugd en het onderwijs dat zij genoten heeft van de Franse jongedamesschool en de universiteit.

Jammer is het dat haar promotie buiten dit fragment valt, hoewel deze scènes begeleid gaan van voor leerlingen moeilijk te volgen taalgebruik.

Thema Arbeid, gezondheidszorg: 20" -26" minuten

Dit fragment gaat in op Aletta's activiteiten als huisarts, de gratis spreekuren, haar activiteiten rondom geboortenbeperking (de bouwplaat) en de propaganda voor het pesarium.

Thema Huwelijkswetgeving: 34"-36"

Deze scène biedt aanknopingspunten om met de klas in te gaan op de huwelijks-wetgeving van rond de eeuwwisseling.

Thema Politiek (arbeid en vrouwenkiesrecht): 38"-49" minuten

Deze scène belicht een aantal activiteiten op politiek terrein. Het eerste fragment gaat in op twee amendementen betreffende gelijke betaling en het onderscheid naar sekse. Het tweede fragment geeft de voorbereidende bijeenkomst voor een demonstratie van de Vereniging van Vrouwenkiesrecht weer.

Een opdracht uit de lesbrief

Onderwijs: de gevaren en het nut van co-educatie

In de film zie je dat Aletta Jacobs graag wil leren, maar het niet uithoudt op de Franse Jonge Damesschool.

a. Waarom wil Aletta Jacobs daar niet blijven?

Naast de Jonge Damesscholen waren er eigenlijk niet zoveel scholen voor meisjes in Nederland. Er was nog geen leerplicht. Als meisjes talen, wiskunde en geschiedenis wilden leren, waren ze aangewezen op hun familie of op een gouvernante.

Uiteindelijk gaat Aletta Jacobs, net als haar broers, naar de Hogere Burger School (HBS) in de buurt. Dat was niet gewoon, vanouds kregen alleen jongens les op de HBS. En veel mensen wilden dat zo houden. Kennis is macht en die macht gunden ze niet aan vrouwen.

In 1870 schrijft een journalist in het katholieke Haarlemsch Dagblad een artikel tegen de toelating van meisjes op de Hogere Burger Scholen. Een tekenaar maakte naar aanleiding van dat artikel de prent hierboven.

b. Welke 'ontzettende gevolgen' worden er in bron 1 afgebeeld?

c. Is de tekenaar het met de journalist eens? Verklaar je antwoord.

Minister Thorbecke dacht er anders over dan de bange journalist. Bij wijze van experiment vond hij het goed dat Aletta Jacobs naar de HBS ging. Hieronder vind je een stukje uit een toespraak die hij in 1871 hield.

BRON 2

'Onze hoogere burgerscholen zijn voor jongens opgericht. Zoo uitsluitend, dat, wanneer ouders wenschen hunne dogters te doen deelnemen, hetzij aan den geheelen cursus, hetzij aan enkele lessen, men dit zou moeten verbieden? Welke redelijke grond zou daarvoor (...) zijn? De Minister mag dat niet verbieden. Hij mag enkel den vader, die de vraag doet, in bedenking geven: vindt gij geen bezwaar, in dien kring van onderwijs en leerlingen uwe dogter te laten opnemen? Heeft de vader geen bezwaar (...), welk recht heeft de Minister te weigeren?

De (...) geachte sprekers zien in de toelating eenen overstroming van de middelbare scholen door meisjes. Het onderwijs zal van aard veranderen, het zal zich naar de meisjes regelen, en zoo zal het doel worden gemist. Of wij die overstroming in het vervolg te verwachten hebben, laat ik daar: maar op dit oogenblik? In vier hoogere burgerscholen zijn meisjes binnengelaten. In Warffum ten getale van drie; in Sappemeer eene voor den geheelen cursus en twee met uitzondering van eenige lessen; te Bommel eenen; te Winterswijk twee voor afzonderlijke lessen. In het geheele land omstreeks

een half dozijn meisjes, die de hoogere burgerscholen bezoeken. (...) Mochten er vervolgens in stede van een of twee vijftig meisjes zich laten aanmelden, dan zullen wij zien welke maatregelen te nemen.'

(Uit: De onuitgegeven parlementaire redevoeringen van Mr. J.R. Thorbecke, zesde deel, 14 mei 1866 tot 2 december 1871, 418.)

d. Waarom geeft minister Thorbecke Aletta Jacobs en andere meisjes toestemming om naar de HBS te gaan?

Aletta Jacobs kwam terecht in een klas vol jongens. Ongeveer veertig jaar later schreef zij waarom zij het belangrijk vond dat meisjes en jongens samen les kregen. In die tijd noemde men dat co-educatie. Hier volgt een fragment uit dat artikel uit 1912.

BRON 3

'Uit opvoedkundig oogpunt bestaat er geen speciaal onderwijs voor jongens en meisjes en geen speciaal onderwijs voor meisjes. De aardrijkskunde, de geschiedenis, de wiskunde (...), de moraal kan niet aan meisjes anders onderwezen worden dan aan jongens. Geen afzonderlijke schoollokalen (...). De (...) opvoeding die co-educatie voorstaat beoogt niet alleen een modern pedagogisch stelsel, maar zij heeft bovendien op het oog een bepaald doel van sociale strekking, namelijk het komen tot de gelijkwaardigheid van beide geslachten.'

e. Leg uit wat het verschil is tussen het standpunt van Thorbecke (bron 2) en dat van Aletta Jacobs (bron 3).

f. Hoe zou Aletta Jacobs gereageerd hebben op het artikel van de katholieke journalist en op de prent?

BRON 1: De ontzettende gevolgen der toelating van meisjes op de Hoogere Burger-scholen. (vrij naar het Dagbladsch.)

Marian van der Klein heeft in opdracht van het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) een lesbrief voor de bovenbouw M/H/V bij de film ontwikkeld. De lesbrief Aletta Jacobs (ISBN 90-6473-325-2) kost f10,- en is te bestellen bij IPP, Prinsengracht 911-915 1017 KD Amsterdam. Tel. 020-5217600. Ook kunt u een videoband met lesbrief bestellen voor f59,95. Adres: Cinemien, Entrepotdok 66 1018 AD Amsterdam. Tel. 020-6279501.